

Олексунь Н.О.,
асистент кафедри національної безпеки,
публічного управління та адміністрування,
Гоша К.С.,
Державний університет «Житомирська політехніка»,
м. Житомир

ЕКОНОМІЧНА НЕРІВНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ ЯК ВИКЛИК ДЛЯ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ

Економічна нерівність є важливою соціально-економічною проблемою, яка охоплює різні аспекти життя суспільства, включаючи розподіл доходів, багатства та можливостей серед різних груп населення. Це явище проявляється не тільки на глобальному рівні між країнами, але й всередині окремих держав, що призводить до поглиблення соціальних і політичних протиріч. У контексті безпеки та оборони економічна нерівність становить серйозний виклик, оскільки вона безпосередньо впливає на стабільність держави, зокрема на її внутрішню безпеку та ефективність оборонної системи.

Високий рівень економічної нерівності є каталізатором соціальних протестів, заворушень та політичної нестабільності. Нерівність часто призводить до відчуження великих груп населення, що може сприяти виникненню соціальних конфліктів та протестних рухів. В таких умовах виникає загроза для внутрішньої безпеки держави, оскільки економічно знедолені верстви населення можуть виступати проти існуючого політичного режиму, що посилює ризик дестабілізації. Значні розриви між багатими та бідними призводять до відчуження, соціальної напруги, і, у багатьох випадках, стають основою для протестів, заворушень або навіть революцій. У цьому контексті особливу увагу заслуговують революції, що виникли на тлі економічної несправедливості, як в Україні, так і в інших країнах світу.

Економічна нерівність породжує почуття несправедливості, що знижує довіру до державних інституцій та політичного режиму. Зокрема, вона позначається на рівні життя, доступі до якісної освіти, медицини та інших

базових соціальних благ. Це створює передумови для формування протестних настроїв у суспільстві, особливо серед молоді та робітничих класів. Соціологи вказують, що найбільшу небезпеку становить не лише абсолютна бідність, а й нерівність, коли групи населення бачить значні розриви між своїм становищем і привілеями еліт. Це відчуття може каталізувати мобілізацію протестних рухів, що спостерігалось у багатьох країнах світу.

Французька революція є класичним прикладом того, як економічна нерівність може призвести до краху старого режиму. Значні розриви між багатими дворянами і бідними селянами та ремісниками створили умови для виникнення одного з наймасштабніших повстань в історії. У країнах Близького Сходу й Північної Африки значна економічна нерівність, корупція, і високий рівень безробіття спричинили хвилю протестів, відомих як Арабська весна. У Тунісі, Єгипті, Лівії, Сирії й інших країнах економічні проблеми стали тригером для політичних змін і громадянських війн.

Український досвід є показовим прикладом впливу економічної нерівності на суспільно-політичні процеси, наприклад Помаранчева революція (2004 р.). Основною причиною революції стала не лише фальсифікація виборів, а й тривалий економічний занепад, корупція, і незадоволення населення соціально-економічною нерівністю. Відчуття несправедливості серед громадян спонукало їх до масових протестів і вимог системних змін, що призвело до Революції Гідності (2013–2014 рр.). Одним із ключових факторів протестів стало посилення соціальної поляризації: збагачення еліт на фоні погіршення рівня життя переважної більшості громадян. Відмова уряду від курсу на європейську інтеграцію стала тригером, але коріння протестів лежало у глибокому невдоволенні суспільства корупцією та соціальною несправедливістю.

Обидві революції стали серйозним викликом для сектору безпеки та оборони, поставивши перед ним низку складних завдань. Одним із ключових факторів, що впливають на ефективність функціонування цього сектору, є нерівномірний розподіл економічних ресурсів. Така ситуація може призвести до недостатнього фінансування оборонних потреб, що, у свою чергу, знижує

потенціал держави у забезпеченні національної безпеки. Розглянемо на рис. 1 динаміку видатків на національну безпеку та оборону протягом 2010-2025 років.

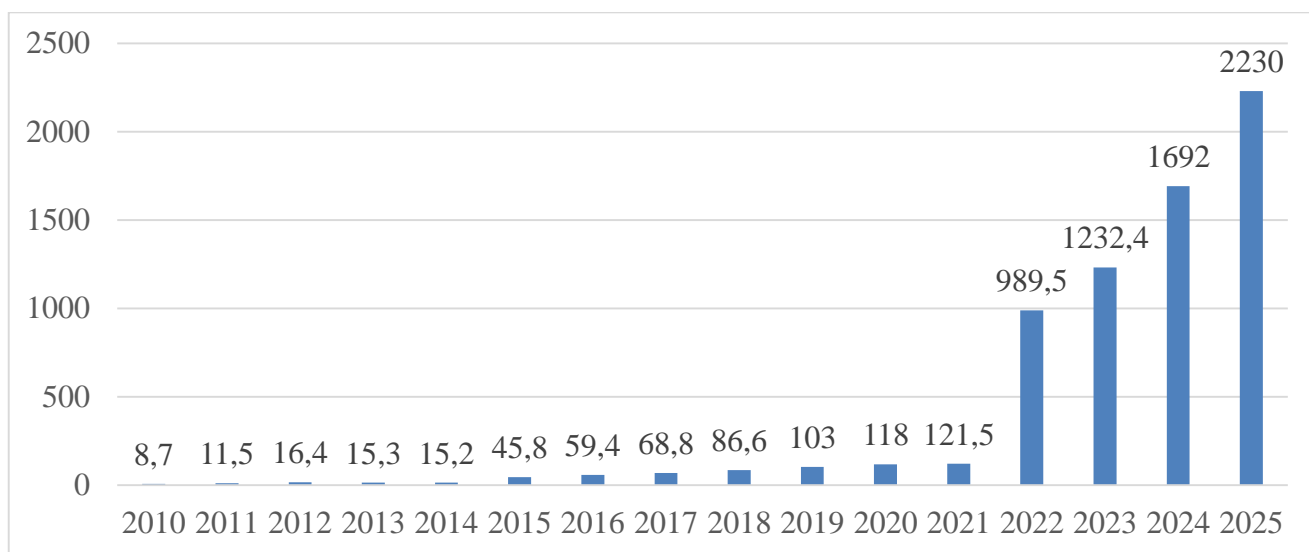

Рис. 1. Видатки на національну безпеку та оборону 2010-2025 рр., млрд. грн.

Джерело: сформовано авторами на основі [3,5]

Протягом останніх 15 років оборонний бюджет України зазнав суттєвих змін, особливо через військові дії, які значно вплинули на пріоритети фінансування. З 2014 року, після початку російської агресії, витрати на оборону почали зростати. Наприклад, у 2014 році бюджет на сектор безпеки та оборони становив близько 1,3% ВВП, тоді як у 2023 році цей показник досяг майже 18,2% ВВП (1,23 трильйона гривень). У 2024 році заплановані витрати ще більші — понад 1,16 трильйона гривень, з додатковими коригуваннями протягом року для покриття потреб ЗСУ, що призвело до зростання витрат до 1,692 трл. грн. Водночас економічна нерівність в Україні залишається значною, що ускладнює стабільне фінансування оборонного сектора. Різниця в доходах і нерівномірний доступ до ресурсів обмежують можливості залучення додаткових коштів від населення та бізнесу. Це підвищує залежність країни від міжнародної допомоги та внутрішніх запозичень, як, наприклад, через облігації внутрішньої державної позики.

Більш того, економічна нерівність може створювати умови для соціальних груп, які можуть стати сприятливим середовищем для розвитку терористичних організацій або інших форм радикалізму, що становить загрозу національній безпеці [1]. Адже така ситуація може стати сприятливим середовищем для

розвитку терористичних організацій, які нерідко вербують членів із соціально й економічно уразливих верств населення. За останні 10 років у світі рівень терористичної загрози залишається високим. Зокрема, країни Близького Сходу та Африки постійно стикаються з терактами через діяльність таких організацій, як Ісламська держава та Боко Харам. Європа та Північна Америка, які раніше вважалися безпечними регіонами, також потерпають від атак, переважно через радикалізм, зумовлений соціально-економічними факторами. В Україні, починаючи з 2014 року, зафіксовано близько 900 терористичних актів. Більшість із них відбулася в Донецькій та Луганській областях, де діяльність місцевих псевдодержавних утворень загрожує національній безпеці. Наприклад, атаки на критичну інфраструктуру, підриви будівель, а також поширення ідеологій насильства та дестабілізації стають частиною терористичних стратегій.

Крім того, досліджувана проблема негативно впливає на соціальну згуртованість, що може бути вкрай важливою для забезпечення внутрішньої безпеки. Якщо велика частина населення відчуває себе маргіналізованою та позбавленою можливостей для самореалізації, це може призвести до зростання злочинності, підвищення рівня насильства в суспільстві та посилення соціальної напруженості [2].

Одним із основних шляхів вирішення проблеми економічної нерівності є впровадження політик перерозподілу ресурсів. Це може включати збільшення соціальних виплат, покращення доступу до освіти, охорони здоров'я та інших базових послуг. Важливим інструментом є програми підтримки малозабезпечених верств населення, які дозволяють скоротити соціальну прірву і зменшити соціальну напругу. Стратегічною відповіддю є впровадження економічної справедливості, яка полягає в забезпеченні рівних можливостей для всіх верств населення. Це передбачає реформу трудового законодавства, поліпшення умов праці та підвищення рівня заробітної плати для низькооплачуваних професій, що сприятиме зменшенню економічної нерівності та покращенню соціальної стабільності [4]. Важливим аспектом є розвиток соціальної інфраструктури, включаючи безпеку, правоохоронні органи та систему соціального захисту.

Отже, економічна нерівність є важливою проблемою, яка має безпосередній вплив на стабільність та безпеку держави. Вона створює ризики для внутрішньої безпеки, підвищує ймовірність соціальних конфліктів та знижує ефективність оборонного сектору. Для подолання цих викликів необхідно здійснювати комплексні стратегії, спрямовані на зменшення економічної нерівності через соціальні програми, реформи у сфері праці та економічний розвиток.

Список використаних джерел:

1. Бондарук Т. Економічна безпека України під час військових дій: виклики та шляхи протидії. Економічні горизонти 2024. С. 129-141.
2. Кучеренко Д. Гендерна рівність у секторі безпеки і оборони України: сучасні тенденції та перспективи. Матеріали конференцій МЦНД 02.06. 2023; Одеса, Україна. 2023. С. 66-68.
3. Сахно А. Гроші для сильних: як змінювався оборонний бюджет України від початку війни. *РБК-Україна*. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/groshi-silnih-k-zminyuvavsya-oboronniy-byudzheth-1732120941.html> (дата звернення: 06.12.2024).
4. Слюсаревський А. Реінтеграція деокупованих територій: виклики для України. 2023. С. 75
5. Як змінювалися видатки на оборону за роки незалежності України. *Слово і Діло*. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/08/25/infografika/finansy/yak-zminyuvalysya-vydatky-oboronu-roky-nezalezhnosti-ukrayiny> (дата звернення: 06.12.2024).